

Varje gemenskap är tvingad att regera

När vi tillsammans eller själva tar beslut så gör vi val. Men beslut består av mycket mer än att välja.

Valet är det i ett beslut som inte kontrolleras av något annat. Möjligen är det så att själva väljandet är en liten del av ett beslutsfattande. Men om väljandet inte fanns där skulle beslutet inte vara ett beslut. Det skulle istället vara bestämt av något annat: orsak, princip, lag eller moral. Jaa, det skulle kunna vara bestämt av kodade rutiner i ett datorprogram.

Val eller förklaring

Ifall vi lyckas förklara någons beslut så har vi ersatt valet med förklaringen. I så fall har vi visat att beslutet egentligen inte var ett beslut. Förklaringen bestämmer.

Valet är alltså en del av något annat än sig själv, beroende av saker och ting. Men valet är inte bestämt av något bortom beslutandet. Kierkegaard menar att vi är ensamma när vi väljer, men det är snarare själva valet som är ensamt. Ensamt och ändå tillsammans. Jag tror det är fruktbart att koppla Kierkegaard till Bruno Latours tanke att ensamma subjekt aldrig kan existera. I varje handling finns alltid en svärm av aktörer. Att vara subjekt är, för Latour, att tillföra något, bidra med något ingen annan bidrar med.

Vi är tvungna att regera

Varje beslut är en akt av olydnad. Det gäller också beslutet att lyda. Så själva beslutet att lyda är inte lydnad. Det olydiga i beslutet att lyda är en del av lydnaden.

Så även när vi lyder blir vi, enligt Kierkegaard, utsatta för det fruktansvärda i avsaknaden av tvång. Vi blir tvungna att välja ifall vi ska lyda eller inte lyda. När en gemenskap tar beslut gör den sig utsatt och sårbar. Den kan inte skylla ifrån sig på en chef, ledare, regering eller lag. Detta ställer krav. Gemenskapen har ansvar.

Val eller tvång

Kierkegaards filosofi förnekar inte tvång. När fredsbevararna under civil olydnad bär bort en provokatör är det inte provokatörens val att bli bortburen. Provokatören lyder inte aktionens principer. Och därför bärs hen bort. Tvång blir med Kierkegaards analys alltså motsatsen till lydnad. Makt är det som inte är tvång. Det går dock inte att tänka sig makt som en egen sfär. Det går inte att välja eller lyda ifall det inte finns tvång. Gravitation är tvingande, och då vi trycks mot jordens yta skapas möjligheter till samarbete och lydnad.

Varje gemenskap blir därmed regerande. Gemenskapen regerar. Med Kierkegaard skulle vi kunna säga att varje gemenskap tvingas regera. Grupper och organisationer blir principiellt jämställda med parlament och regeringar. Runt omkring oss sker regerande hela tiden. Och vi är med och regerar. Ojämlighet måste alltså åstadkommas för att uppstå.

Texten är ett utkast för boken *Mode och motstånd* av Otto von Busch och Per Herngren (Korpen, 2016).

Lyssna snarare än förklara

Inom sociologin har man i perioder intresserat sej för den förklarade människan. Det är en människa som inte haft något val, en människa orsakad av strukturer i språket eller dess funktion för samhället eller fast i en speciell egoistisk logik. Dessa ansatser är rimliga. Ibland är de kanske alltför rimliga. Vi kan ofta inte välja, vi är i högsta grad bestämda, vi kan förklaras.

I mina studier om ickevåld och konfliktingripande intresserar jag mej snarare för den förklarande människan. Det är en människa som ger skäl, som diskuterar rimlighet, som upptäcker möjligheter. Det är en tvingad människa som upptäcker en och annan spricka i muren.

Detta är en berättelse om berättelser. Jag undersöker ickevåldsarbeters förklaringar. Dessa historier kan vara teorier eller erfarenheter, de kan återfinnas i vetenskapliga artiklar eller professionella handböcker. Min berättelse handlar inte om vad som finns bakom dessa berättelser – bortomförklaringar – utan om de motsägelser som öppnar upp nya berättelser.

Hur hänger historierna ihop och hur faller de isär? Vilka ideologier skapas och hur bryts dessa och slipas till nya formationer? För den som intresserar sej för vad som egentligen hände behövs källkritik, en misstänksamhet för att se bortom berättelsen. Då blir berättelser spår, den visar på något annat bakom. För den som istället intresserar sej för berättandet behövs en annan misstänksamhet, en som främst ser hitom berättelsen, vad som sägs och vad som motsägs och vad som inte sägs i det som sägs.

När vi lyssnar låter vi berättelsen beröra oss, vi låter den säga oss något om oss själva och om vår situation. Lyssnandet är liksom själva poängen med berättandet. Men berättelsen tvingar oss inte att lyssna. Det är fullt rimligt att vägra lyssna och förklara berättelsen med det som låg bakom den, att försöka lyssna in något annat än vad berättelsen vill säga.

Per Herngren

1997, version 0.2 (korrektur 2003)